

УДК 94:324[(477) "15/20"]

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВІДРОДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

Олександр НІКІЛЄВ

Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара,
кафедра історії України,
пр. Гагаріна, 72, 49010, Дніпро, Україна

Розглядається процес формування в українському суспільстві настроїв, що визначили всенародне рішення у грудні 1991 р. щодо відродження державної незалежності України. Проводиться думка, що всенародне рішення стало закономірним результатом еволюції соціальних рухів та ідей, що виникли в українському середовищі ще за часів Речі Посполитої. Подано форми боротьби українців за свої права. Відзначена роль інтелектуальної еліти у відстоюванні інтересів українців – у літературній, науковій, просвітницькій, виховній сферах, формуванні української свідомості. Відзначено, що вершиною боротьби проти національної несправедливості стало всенародне повстання проти влади у середині ХУІІ ст., у ході якого створено Українську державу. Зазначається, що перебування у складі “братньої” Російської імперії, яка, також розглядала українців меншопартісним народом, супроводжувалося ліквідацією всіх державницьких здобутків, асиміляторською політикою, загрозою зникнення служивої категорії українського суспільства. Показано що, в ході пошуків істориками, збирачами документальних матеріалів, громадськими діячами було започатковане Друге українське Відродження, яке мало значний вплив на формування історичної пам’яті та національної гідності наступних генерацій українців. Зазначено, що завдяки діяльності кращих представників патріотично налаштованої частини української нації уже на поч. ХХ століття в середовищі українців стає чітким розуміння необхідності створення власної держави. Показано в цьому контексті роль подій періоду визвольних змагань в Україні 1917–1921 рр., коли було започатковано українську державність, роль українських політичних сил в еміграції, які цю державність продовжували зберігати аж до 1991 р. Зазначається, що в радянських концтаборах, де разом перебували і борці на незалежність України часів визвольних змагань, і вояки УПА, і дисиденти 1960–80-х років, ідея української державності зміцнилася і остаточно сформувалася. Підкреслюється, що поєднання соціально-економічних і ідейно-політичних чинників зрештою і визначили рішення абсолютної більшості населення всіх регіонів України жити в незалежній суверенній самостійній державі, що й було продемонстроване на референдумі про відродження Української державності.

Ключові слова: Україна, суверенітет, українська державність, референдум, боротьба за незалежність.

Історія відродження української державності є предметом уваги науковців та представників різних верств українського суспільства. Проте, у центрі уваги, як правило, є події, пов’язані з періодом кінця 1980-х років, або безпосередньо літа–грудня 1991 р., діяльність різних політичних сил у Верховній Раді республіки та тодішнього керівництва України, настрої громадян у той період, результати всенародного референдуму. Однак, і мемуарна, і наукова література зосереджується на часовому періоді, в якому відбулася ця важлива подія. Практично відсутні дослідження і істориків, і політологів, в яких би розглядалися

історичні витоки формування державницьких ідей та фактори, які привели до всенародної, практично одноголосної підтримки населення всіх регіонів республіки ідеї відродження української державності. Тож історіографічна ситуація і зумовила вибір теми дослідження, в якому, робиться спроба, до певної міри, заповнити наукову лаку.

1 грудня 2021 р. Україна відзначила 30-річчя проведення референдуму з відродження своєї незалежності. Утім, витоки цього свята беруть свій початок не з 1991 р., а зі значно давнішої пори історії земель, на якій утворена існує наша держава. З усією очевидністю можна говорити про період, коли поряд із поняттям “русин” все частіше вживається поняття “українець” і відбувається усвідомлення населенням своєї приналежності до української нації. А саме, про період перебування у складі Речі Посполитої, яка була державою трьох народів: польського, литовського і руського. Однак, влада розглядала цю державу як державу лише двох народів: польського і литовського. Українців вона в цьому складі не бачила, називала їх схизматиками (розкольниками) і обмежувала їхні релігійні, громадянські, соціальні, економічні, культурні права. Це мало місце не одне століття. Тож українцям упродовж цього часу доводилося боротися проти такої несправедливості.

Відбувалося це у різних формах. І мирних, і немирних. Для захисту своєї віри ними були створені “громадські об’єднання” – братства. Вони виступали активними пропагандистами і захисниками православної Церкви та прав її вірян. Створювали і патрунували православні навчальні заклади, випускники яких у літературній, науковій, просвітницькій, виховній сферах відстоювали інтереси Церкви і всіх православних формували українську свідомість. Серед широких народних мас таку роль виконували бандуристи, лірники та кобзарі – збирачі, зберігачі та носії героїчних і трагічних сторінок історії українців. Переходячи від одного населеного пункту до іншого і оповідаючи їх у баладній формі, вони сприяли формуванню у простого люду ідеї боротьби за свої національні та соціальні права. Результатом синергії упродовж довгого часу обох складових стало усвідомлення своєї окремішності у тій державі, через її нелояльну до українців політику, та об’єднання інтересів різних верств українського населення навколо ідеї боротьби проти національної несправедливості. Вершиною цієї боротьби стало всенародне повстання проти влади у середині XVII ст., в ході якого населення значної частини України здобуло свободу від Речі Посполитої та створило свою, українську державу. Цей відтинок історії українців закарбувався в історичній пам’яті наступних поколінь героїчними вчинками багатьох учасників національної боротьби. Втрата незалежності та причини цього, також були предметом прискіпливої уваги нащадків. Завдяки джерелам, залишеним самими учасниками подій, переказам, збереженим у сім’ях козацької старшини, пісням і думам, що століттями поширювалися кобзарями і бандуристами та передавалися в народі, в свідомості наступних поколінь живою залишалася пам’ять про успішну боротьбу українців за свою національну і соціальну гідність.

Перебування українців у складі “братньої” Російської імперії теж не забезпечувало їм можливостей для національного, культурного, соціального та економічного розвитку. Більше того, імперська влада поступово зліквідувала всі державницькі здобутки українців і у формі гетьманства, і у формі козацької демократичної республіки. Імперський центр проводив асиміляторську політику в культурно-духовній сфері, поставив перед загрозою зникнення служиві категорії українського суспільства, що існували ще з часів Великого князівства Литовського. Проте, такі дії влади сприяли зростанню боротьби українців за свою ідентичність.

Саме під час пошуку документів, що доводили право на дворянство колишніх урядовців, виникає цілий рух, який охопив представників козацької старшини, її нащадків, духовенство та навіть простих козаків, який став надалі спиратися не лише на станові інтереси, а й на ідейні та патріотичні почуття. У результаті пошуків, викликаних конкретними життєвими потребами тисяч людей, виник інтерес до минувшини, історії України, її культури. Виникає розуміння, що українці мають багату і героїчну історію, мали, але через зовнішні обставини втратили свою державу. У ході пошуків конкретних історико-правових доказів права на дворянство тих чи інших представників українства, сформувався чимала кількість людей, котрі накопичили значний фактичний матеріал, на основі якого починають писати праці з історії України. Серед них можна назвати прізвища А. Чепи, В. Чарниша, Я. Марковича, В. Полетики та ін. Так, у 1798 р. виходить книжка Я. Марковича “Записки о Малороссі”. У тому ж році з’являється друком “Енеїда” І. Котляревського. У 20-х роках XIX ст. побачили світ дві праці, написані на основі багатого архівного матеріалу: “Исторія Малой Россіи” Д. Бантиш-Каменського та “Исторія Малоросіи” О. Мартоса. У 1819 р. М. Цертемлев видає збірник українських пісень “Опыт собрания старинных малороссийских песен”, зібраних особисто ним. Завдяки тому поколінню істориків, історіографів, джерелознавців, збирачів документальних матеріалів, громадських діячів було започатковане Друге українське Відродження, яке мало значний вплив на формування національної історичної пам’яті наступної генерації українців. Підтвердженням тому є і їх діяльність у масонських і декабристських організаціях, у програми яких, саме за їх ініціативи, ставилося українське питання. Варто назвати, хоча б В. Лукашевича, члена полтавської ложі “Любов до істини”, організатора “Малоросійського таємного товариства”. В. Капніст, написав “Оду на рабство”, поему “Ябеда”, в яких виступив проти колоніальної політики російського уряду в Україні, а у квітні 1791 р. разом зі своїм братом за дорученням українських патріотичних кіл вів переговори з представниками прусських урядових кіл про можливість надання допомоги українському національно-визвольному рухові у випадку відкритого збройного виступу проти російського самодержавства. І. Капніст докладав зусилля для відродження української автономії у Росії. Семен та Аркадій Родзянки були відомі своїм українським патріотизмом та різким ставленням до політики Російської імперії щодо України.

Те ж можна говорити про роди Скоропадських, Тарновських, Сулим та багатьох інших. За спогадами П. Скоропадського у маєтку його діда І. Скоропадського висіли портрети усіх гетьманів України, включно з І. Мазепою¹.

“Было несколько изображений «Мамая». Украинские песни постоянно пелись в доме. Очень уважали бандуристов. ...получалась «Киевская старина», читались и обсуждались книги Костомарова и других украинских писателей. Строго держались старых украинских обычаев. ...все украинское было дорого, и за него держались”².

Тим більше, така українська налаштованість, була природною в середовищі широких народних мас, у першу чергу – селянства.

Тож, такі настрої з різним ступенем інтенсивності і забарвлення практично безперервно в часі і просторі існували в свідомості представників різних верств українського суспільства, сприяючи в нових історичних умовах формуванню різного роду ідей щодо форм державності. Найяскравіше це проявилось у Кирило-Мефодіївському товаристві, члени якого вперше розробили широку програму національно-визвольного руху. Програмні ідеї Товариства, зокрема, передбачали досягнення Україною державної незалежності з демократичним ладом за зразком США або Французької революції, зрівняння у правах усіх слов'янських народів незалежно від їх національної мови, культури, освіти тощо³. Програма кириломефодіївців стала дороговказом для політичних наступників. Так, вже в “Братстві тарасівців”, уперше на Наддніпрянській Україні була сформульована теза про необхідність визволення української нації з-під московського ярма⁴. У його програмі була закладена ідея самостійної, суверенної й неподільної української держави у формі федерації Лівобережної, Правобережної, Степової України, Кубані і Галичини⁵. Ідеї, сформульовані в програмі Братства були проголошені на Шевченкові роковини в Харкові та надруковані у львівського журналу “Правда” під назвою “Profession de foi молодих українців” (Символ віри для молодих Українців)⁶.

Завдяки цьому вони стали не просто історіографічним фактом, а інтелектуальним надбанням чималого кола прогресивно налаштованих українців, які поширювали їх у різний спосіб у часі й просторі. У документі наголошувалося:

¹ Павло Скоропадський, *Спогади. Кінець 1917 грудень 1918* (Київ–Філадельфія, 1995), 387.

² Там само, 387–388.

³ Програмні документи братства, дата отримання доступу 20 грудня 2021, <https://uahistory.co/compendium/9klas/70.html>

⁴ Василь Шевчук і Микола Тараненко, *Історія української державності: Курс лекцій* (Київ: Либідь, 1999), 173.

⁵ Олександр Салтовський, *Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя)* (Київ: Парапан, 2002), 396.

⁶ Олександр Салтовський, *Концепції української державності*, 397.

“...ми повинні віддати усі свої сили на те, щоб визволити свою націю з того гніту, в якому вона зараз перебуває, і дати задля користі людськості ще одну вільну духом одиницю”⁷.

У Галичині, яка знаходилася у складі Австро-Угорської імперії, відбувалися аналогічні процеси. Там українці також перебували у пригнобленому стані. І це стимулювало багатьох представників галицької інтелігенції до активної громадсько-політичної роботи серед населення. Для цього були створені такі інституції як “Просвіта” та Наукове товариство імені Шевченка. Просвітянські осередки поширювали базові знання серед широких народних мас, НТШ сприяло розвитку української науки з пріоритетом українознавчих проблем. Паралельно з просвітницькою та науковою діяльністю розпочинається і політична. М. Павлик, І. Франко, Є. Левицький, С. Данилович у 1890 р. заснували першу українську партію. Метою її було пробудження свідомості мас, перетворення їх у політичну силу. А за п’ять років за ініціативи Ю. Бачинського, В. Будзиновського, О. Колеси та ряду інших членів партії до програми включено положення про завдання створення політичної самостійності української нації⁸. Пізніше виникають нові партії, в програмах яких чільне місце займають положення про права і свободи українців. Створюються військово-патріотичні молодіжні організації “Січ”, “Сокіл”, “Пласт”. Виникає об’єднання студентів і учнів старших класів шкіл “Молода Україна”, яке оголосило своїм кредо відстоювання ідеї національної незалежності України (“політично мусимо йти до самостійності руської нації, до її державної організації”⁹). Упродовж багатьох років, зусиллями кількох поколінь студентів і випускників шкіл та вищих навчальних закладів формується соборницька українська свідомість, усвідомлення себе народом, який живе споконвіку на землях від Сяну до Дону, і який має право мати свою державу.

Саме завдяки діяльності кращих представників патріотично налаштованої частини української нації уже на поч. ХХ століття в середовищі українців стає чітким розуміння необхідності створення власної держави. Це знайшло відображення у визвольних змаганнях 1917–1921 рр., коли було започатковано українську державність, спочатку у формі автономії, а потім суверенної, незалежної, самостійної України, визнаної не одним десятком країн. У боротьбі за неї і у складі військових, і повстанських формувань брали участь десятки тисяч представників різних верств населення¹⁰. І хоча, у результаті

⁷ Степан Репецький, *Українське січове стрілецтво*, (Львів: Червона калина, 1995), 10.

⁸ Ігор Гурак, “Молода Україна”: студентство у суспільно-політичному житті Галичини (60-ті рр. ХІХ – початок ХХ ст.) (Івано-Франківськ: ПП Третяк І. Я, 2007), 168.

⁹ Там само.

¹⁰ Юрій Павленко і Юрій Храмов, *Українська державність у 1917–1919 рр.* (Київ: Манускрипт, 1995), 262.

поразки визвольних змагань, багато з них змушені були полишити Україну і виїхати в еміграцію, події, в яких вони брали участь, були відображені у їхніх мемуарах¹¹, та наукових працях дослідників¹². Спільна риса всіх цих видань – аналіз причин поразки Революції та її уроки¹³.

Перебування авторів цих праць за кордоном сприяло збереженню і накопиченню значного комплексу літератури, яка різними шляхами і у різний спосіб знаходила дорогу до читачів в Україні. В умовах радянської ідеологічної пропаганди ці праці ставали стимулом до роздумів, давали відповіді на питання, які ставило немало думаючих українців, але не мало можливості знайти відповідь в умовах тоталітарної політичної системи. Згодом значна їх частина, частина рідних чи друзів, ознайомившись зі змістом та ідеями таких праць, вже не беззастережно сприймали радянські постулати, а намагалися аналітично оцінювати радянське минуле в історії України, роль історичних осіб у національній історії, їхню діяльність із відстоювання прав українців та суверенітету України.

Слід зазначити, що боротьба за українську державність проявилася у діяльності українських політичних сил в еміграції, які цю державність продовжували зберігати аж до 1991 р., а також у збройній боротьбі проти окупантів, різних тоталітарних режимів у 1930–1950-х роках. У радянських концтаборах, де разом перебували і борці на незалежність України часів визвольних змагань, і вояки УПА, що боролися за неї збройно, і дисиденти 1960–1980-х років, ця ідея зміцнилася і остаточно сформувалася¹⁴. Її носії, уже на свободі поширювали її серед різних верств суспільства. Так, молоді дисиденти взагалі вважали Б. Антоненко-Давидовича, учасника визвольних змагань, багаторічного в'язня радянських таборів 1930–1950-х років своїм духовним наставником¹⁵.

Хоча відкритих прихильників ідеї незалежності, через потужну репресивну та ідейно-пропагандистську політику правлячої партії, була незначна кількість активних дисидентів (О. Субтельний на період 1960–1970-х років наводить цифру 1000 осіб)¹⁶. Спочатку осередок українських дисидентів складала “шестидесятники” нове покоління письменників, поетів, митців, літературознавців

¹¹ Володимир Винниченко, *Відродження нації*. У 3-х кн. (Київ Відень, 1920. Репринтне видання. Київ, 1990); Ісаак Мазепа, *Україна в огні і бурі революції (1917–1921)*. (Київ: Темпора, 2003), 1–607; Нестор Махно, *Сповідь анархіста* (Київ: Книга Роду, 2008), 1–623; Михайло Омелянович-Павленко, *Спогади командарма (1917–1920)* (Київ: Темпора, 2007), 1–607; Євген Чикаленко, *Щоденник (1907–1919)*. У 2-х тт. (Київ: Темпора, 2004).

¹² Дмитро Дорошенко, *Історія України 1917–1923*. У двох томах. (Київ: Темпора, 2002), 1–351; Микита Шаповал, *Велика революція і українська визвольна програма* (Київ: Центр навчальної літератури, 2021), 1–334).

¹³ Солдатенко Валерій, *Українська революція. Історичний нарис* (Київ: Либідь, 1999), 867.

¹⁴ Див. напр.: Любомир Полюга, *Шляхами спогадів. 1944–1956* (Львів-Київ: Піраміда, 2003), 117–158; Левко Лук'яненко, *Вірую в бога і в Україну* (Київ: Софія-А, 2007), 23–25, 27–28.

¹⁵ Див. напр.: Борис Антоненко-Давидович, *На шляхах і роздоріжжях* (Київ: Смолоскип, 1999), 3.

¹⁶ Орест Субтельний, *Україна. Історія* (Київ: Либідь, 1991), 445.

з активною громадянською позицією. До нього належали Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, І. Світличний, Є. Сверстюк, М. Вінграновський, А. Горська та І. Дзюба. Пізніше до них приєдналися В. Стус, М. Осадчий, І. та І. Калинці, І. Гель та брати Б. та М. Горині. Особливістю цієї групи було те, що це були люди, що народилися і виховалися в радянську епоху, отримали якісну освіту і мали гарні творчі перспективи. Деякі були переконаними комуністами, походили з різних регіонів України, були вихідцями із різних соціальних груп.

Перші прояви цього руху мали місце наприкінці 1950 – на початку 1960-х років, коли у західноукраїнських регіонах було організовано кілька невеликих таємних груп. Виділялася серед них “Українська робітничо-селянська спілка” на чолі з юристом Л. Лук’яненком, що закликала до здійснення законного права України на вихід зі складу Радянського Союзу на основі положень його Конституції¹⁷.

Із другої половини 1960-х років дисидентський рух активізувався, набрав різноманітних форм і охопив ширші сфери: культуру, освіту, мову, права людини. З’являються колективні листи, підписані представниками інтелігенції до керівництва і республіки, і Радянського Союзу, літературні твори, в яких автори намагалися “розкрити очі” керівництву на помилки у здійснюваній національній політиці, вказати шляхи їх виправлення. І. Дзюба подав П. Шелесту і В. Щербицькому свою працю “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, де здійснено глибокий і всебічний аналіз процесу русифікації в Україні¹⁸. В. Мороз написав “Репортаж із заповідника імені Берії”, де вказав на те, що радянська система своєю політикою руйнує і індивідууми, і цілі народи, показав загальне становище українського народу в середині 1960-х років, процеси русифікації в УРСР¹⁹.

Проте влада не сприймала такі зауваги і своєю соціальною, національною, культурною, економічною політикою другої половини 1960–1980-х років сприяла наростанню незадоволення широких верств населення. Особливо це незадоволення посилювалося війною в Афганістан, що супроводжувалася загибеллю тисяч військових, зокрема, 3 087 вихідців із України²⁰. Додавала серйозного негативу і Чорнобильська трагедія, яка супроводжувалася сотнями смертей людей, задіяних на її ліквідації, тяжкими наслідками для здоров’я тисяч дітей і дорослих, що потрапили у зону ураження продуктами радіоактивного розпаду, переселенням тисяч місцевих мешканців в інші регіони республіки. Посилювалося невдоволення населення глибокою економічною кризою, зростанням дефіциту товарів широкого вжитку і продуктів харчування.

¹⁷ Левко Лук’яненко, *Сповідь у камері смертника* (Київ: Преса України, 2006), 20–21.

¹⁸ Іван Дзюба, *Інтернаціоналізм чи русифікація?* (Київ: Києво-Могилянська академія, 2005), 1–330.

¹⁹ Валентин Мороз, Репортаж із заповідника імені Берії, *Чумацький шлях* 1 (1992): 72.

²⁰ Блог Чёрные тюльпаны, <http://probnichekal01.blogspot.com/2012/02/blog-post.html>

Накопичення негативних соціально-економічних та ідейно-політичних чинників формувало у багатьох представників різних соціальних груп населення республіки негативні оцінки керівництва СРСР, невіру в спроможність московського Центру вирішувати економічні, соціальні, культурні, національні проблеми республіки в інтересах українського суспільства. Дії частини вищого партійно-державного керівництва СРСР, спрямовані на консервацію відносин між Москвою та національними республіками, що виявили свою неспроможність, зрештою і визначили рішення абсолютної більшості населення всіх регіонів України жити в незалежній суверенній самостійній державі. Воно й було продемонстроване на Всеукраїнському референдумі про відродження української державності. Право брати в ньому участь мали 37 885,6 тис. громадян, прізвища яких виборчі комісії внесли до списків для таємного голосування. У голосуванні взяло 84,2% від загальної кількості включених до списків. На запитання бюлетеня позитивно відповіли 90,3% громадян. Позитивну відповідь дало населення всіх областей України, незалежно від їх національного складу²¹. Переважна більшість неукраїнців (а їх кількість у республіці становила близько 14 мільйонів) також активно підтримала державну незалежність²².

Отже, рішення абсолютної більшості населення України підтримати на референдумі 1 грудня 1991 р. ідею відродження незалежності України стало завершенням тривалого і непростого процесу багатовікової боротьби народу за відстоювання своїх національних, релігійних, соціальних, економічних, культурних інтересів. Кожне покоління борців за права українців надихалося героїкою попередників і своєю боротьбою надихало своїх наступників. І саме на початку 1990-х років українці об'єднали політичні і соціально-економічні устремління всіх верств суспільства республіки для ухвалення історичного рішення про відродження державності України і права самим вирішувати долю своєї держави.

HISTORICAL ORIGINS OF THE REVIVAL OF INDEPENDENCE OF UKRAINE

Olexandr NIKILEV

Dnipro National University named after Oles Honchar,
Chair of History of Ukraine,
72 Gagarina Ave., 49010, Dnipro, Ukraine

The process of formation the mood in the Ukrainian society in the beginning of the 90th years on the basis of facts from the history of fighting the Ukrainian people for their national, social, cultural, economical rights is considered. It is determined the nationwide decision for the revival of the state

²¹ Станіслав Кульчицький, Довіритись народу, *Дзеркало тижня*, 2001, 47 (371).

²² Леонід Кравчук, Похорон імперії, *Дзеркало тижня*, 2001, 32 (356).

independence of Ukraine. In this article it is carried out that the nationwide decision was not accidental, but became regular result of the evolution of ideas that were arose in the Ukrainian society from the commonwealth times. It is shown that Ukrainian people were considered by its powerful elite as social-ethnic community that didn't have the right with the existence with Poles and Lithuanias. It was given the forms of fighting Ukrainians for their rights. It was marked the intellectual elite in the prosecution of the Ukrainians interests in literary, scientific, educational spheres, the formation of the Ukrainian consciousness. It is shown the role of bandits and kobzars from the spreading among the masses the idea of fighting for their national and social rights. It was noted that the synergy of these two factors contributed to the unification of the interests of different segments of the Ukrainian population around the idea of fighting national and justice, the culmination of which was the whole popular uprising against the government in the middle of the 17th century, during which the population of a large part of Ukraine gained freedom from the Commonwealth and formed the Ukrainian State. It is noted that this shade of history due to written sources left by the participants of these events as well as songs and thought that were distributed by kobzars and bandura players for centuries and passed on to the peoples of the consciousness and subsequent generation the memory remained alive about the successful struggle of Ukrainians for their national and social dignity. It is noted that being part of the fraternal Russian Empire, that, also, considered the Ukrainians inferior people accompanied by the elimination of all state achievements, assimilated policy, threat of extinction of the served categories of Ukrainian society. It is shown that in the course of historians' searches for the collection of documentary materials, public figures of the specific historical and legal evidence of the right to nobility of certain representatives of the Ukrainian society, the Second Ukrainian Renaissance was initiated, that had the significant influence on the formation of historical memory and national dignity of the next generation of Ukrainians. It is shown its most famous representatives and various public and political associations in time and space, their contribution to the formation of the historical memory of the next generations of Ukrainians and the evolution of their ideas and views on the future status of Ukraine. It is noted that due to the activities of the best representatives of the patriotic part of the Ukrainian nation, just on the beginning of the 20th century, in the environment of Ukrainians is becoming a clear understanding of the need to create their own state. It is shown that in this context the role of events during the liberation struggle in Ukraine of the 17s-21st years, when Ukrainian statehood was established the role of Ukrainian political forces in emigration which continued to maintain this statehood till 1991st year, the role of armed struggle against the occupiers of totalitarian in the 1930s- 1950s. and in other forms in later times. It is noted that in the Soviet concentration camps where the fighters for the independence of Ukraine during the liberation struggle and UPA soldiers and dissidents of the 60's and 80s were together, the idea of Ukrainians statehood was strengthened and finally was formed. Its bearers at the liberty distributed it among various categories of the population. And although there were not many supporters of the idea of independence, however, the Communist Government itself, with its social, national and cultural economic policy, contributed to the growth of dissatisfaction with the general population. This dissatisfaction was exacerbated by years of war in Afghanistan, which killed thousands of soldiers including more than 3000 sons of Ukrainian mothers Chernobyl tragedy which resulted in hundreds of deaths among those involved in its elimination. severe diseases of adult and children exposed to radioactive ashes and radiation, by the resettlement of residents of dozens of villages in other regions of the republic and their property loss. It was grown the dissatisfaction with politics, by the growing of shortages of consumer goods and food and empty store shelves. Socio-economic, ideological and political factors ultimately determined the decision of the vast majority of the population of all regions of Ukraine to live in an independent sovereign independent state. It was demonstrated in a referendum on the revival of Ukrainian statehood.

Key words: Ukraine, sovereignty, Ukrainian statehood, referendum, struggle for independence.